

Stalin Dönemindeki Siyasi Muhalifleri Tasfiye Uygulamaları ve Çalıştırma Kampları

Araş.Gör. Nurbek KHAIRMUKHANMEDOV*

Özet: Bu makalede Stalin dönemindeki siyasi muhalifleri tasfiye uygulamaları ve çalıştırma kampları değerlendirilmektedir. XX. asrın başında gerçekleşen Sovyet sanayi devriminin gizli sırları, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra ancak 1990'larda ortaya çıkmaya başladı. GULAG adıyla bilinen çalıştırma kampları, esas olarak iki fonksiyonu yerine getirmekteydi; rejim karşıtlarını cezalandırmak ve cezalıların bedava işgücünü sistemli bir şekilde kullanarak sanayinin gelişmesine katkı sağlamak. GULAG kamplarının bir başka özelliği, diğer hapishane ve kolonilerle kıyaslandığında, buradaki cezalıların önemli bir kısmının siyasi mahkûmlardan oluştuğu görülmektedir. Araştırmada, sadece resmi kayıtlar veya resmi kayıtlara göre araştırma yapan yazarların eserleri kullanılmıştır. GULAG kamplarıyla ilgili rakamlar Rusya'da hala tartışmalı konulardan biridir. Örneğin Soljenitsin gibi yazarlar, siyasi nedenlerle idam edilen, sürgüne uğrayan, kamplarda çalıştırılan ve diğer cezalandırılanların toplam sayısını 15 milyon olarak belirlemektedir. Oysa resmi kayıtlarda bu rakam 4 milyonun üzerindedir. Makalede çalıştırma kamplarıyla ilgili tarihsel bir araştırma tekniği kullanılmıştır. Çalıştırma kamplarının nitelik ve amacı ortaya konduktan sonra Stalin dönemindeki totaliter sistem hakkında bir sonuca varmak mümkündür. Bu makalenin, 1930'lu yıllardaki Sovyet sanayi devriminin gerçekleşmesinde etkili olan unsurların ve Stalin döneminin daha iyi anlaşılmasını sağlayacağını umuyoruz.

Anahtar Kelimeler: Siyasi suçlular, çalıştırma kampları, sanayi devrimi

Giriş

XX. asırda dünyada gerçekleşen en büyük değişimlerden biri, Stalin dönemindeki Sovyet sanayi devrimidir. Kısa bir süre içinde üretimin esası tarımdan oluşan köylü Rusya'da, ekonomik dönüşüm yaşandı. 1930'larda oluşan üretim ilişkilerinin ve toplumsal kurumların, üretici güçlerde bir gelişmeye yol açtığını hem o dönemdeki kapitalizmin ideologları, hem kendisini "anti-stalinist" diye tanımlayan sosyalist teorisyenler kabul ederler. Burada istisna-

* Ahmet Yesevi Üniversitesi / ANKARA
nurbek_kaz@yahoo.com

sız bir görüş birliği vardır. Örneğin Sabine, 1928'den sonraki on yıllık gelişmeyi "mucize" olarak görür ve kazançları şöyle özetler:

"Parti, Alman taarruzuna karşı koyabilecek bir askeri güç yarattı. Son derece genişletilmiş bir üretim yeteneğine sahip ve olağanüstü bir yıllık büyüme hızıyla sınırsız ölçüde genişleyebilen bir sanayi düzeyi yarattı. Askeri gücü üzerindeki hâkimiyetini koruyabilecek kadar istikrarlı ve sınaî düzeni başlatıp işletecek kadar becerikli bir hükümet yarattı. Köylülerini sınaî işgücü haline getirmek için gerekli okur-yazarlığı sağladı; modern bir sanayi toplumu için zorunlu olan işletmecileri, teknisyenleri, mühendisleri ve bilginleri yetiştirdi." (Sabine 1969: 247).

Stalin dönemindeki sanayi devrimi farklı açılardan araştırılmış, fakat 1990'lara kadar bu "başarıda" çok önemli rolü olan çalıştırma kampları (GULAG), hep göz ardı edilmiştir. Bunun nedeni, çalıştırma kamplarıyla ilgili bilgilerin oldukça gizli tutulmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü bu kamplardaki mahkûmların çoğunluğu, rejim karşıtları idi. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla bu konuda gizli olan birçok şey ortaya çıkmaya başladı. Çalıştırma kamplarının iyi araştırılması, hem Stalin dönemini anlamaya hem de totaliter sistemlerin ortak özellikleri konusunda bir sonuca varmaya yardımcı olacaktır.

Genelde modern devlet aygıtının temel özelliği, "bahçıvanlık" fonksiyonunu ifa etmesiyle belirlenir. Oysa bu fonksiyon, totaliter sistemlerde en uç noktalara ulaşmıştır. Bahçıvanlık, genelde bahçedeki yabancı otları temizleyen kişinin işidir. Bunu Darre şöyle anlatmaktadır:

"Bir bahçedeki bitkileri kendi haline bırakan kişi, bir süre sonra şaşkınlıkla görecektir ki, bahçeyi yabancı otlar kaplamış, bitkilerin temel özellikleri bile değişmiş. Eğer bu bahçede bitki yetiştirmeye devam edilecekse, başka bir deyişle eğer bahçe doğal güçlerinin acımasız hükmünden kurtulmak istiyorsa, o zaman bir bahçıvanın biçim verici iradesi gerekecektir. Bahçıvan, bitkilerin yetişmesi için uygun koşulları hazırlayarak, zararlı etkileri uzaklaştırarak ya da her ikisini birden yaparak, bakılması gereken şeylere özenle bakar ve onları gıda, hava, ışık ve güneşten yoksun bırakan zararlı otları acımadan öldürür...Buradan şu gerçeğe ulaşıyoruz: Yetiştirme sorunu siyasal düşünce için yabana atılacak bir şey değildir, aksine bütün mülhazaların merkezinde olmalıdır... Hatta şunu diyebiliriz: Bir halkın ruhsal ve ahlaki dengeye ulaşabilmesinin tek koşulu, kültürünün tam merkezine iyi tasarlanmış bir yetiştirme planının konmasıdır..." (Darre 1978:115)

Stalin döneminde siyasi muhalifleri tasfiye etmede kullanılan ideolojik siyasi yöntemlerden biri, genelde “halk düşmanı” kavramı idi. “Halk düşmanı” kavramı, Sovyetler Birliği kurulduğu günden itibaren mevcut bir yöntemdir. Bu kavramın oluşmasını bir tek Stalin’e atfetmek doğru olmaz. Sovyetler’in ilk günlerinden itibaren devrime karşı suçlar nedeniyle çoğu insan yargılandı. Yine de bu kavram, halk arasında korku sembolü olarak bilinmemiştir. Daha çok hukuki ağırlıktaki terim olarak mahkeme etrafında dolaşıp duruyordu. Ancak Stalin döneminde bu kavram, adeta bir kampanya şekline dönüştü ve büyük bir boyut kazandı, diyebiliriz. “Halk düşmanının babası”, “halk düşmanının kardeşi”, “halk düşmanının arkadaşı” gibi insanlara korku veren sözler o dönemde yaşayan insanların dilinde çok uzun zamana kadar kullanılmıştı.

Bu kavramın Stalin döneminde işlevsel hale gelmesini anlamak için modern devletin doğasındaki “toplum mühendisliği” anlayışını ortaya çıkarmak gerekir. Başka bir deyişle, “bahçıvanın” rolünü üstlenen devlet, iyi bir toplum veya sağlıklı bir toplum vizyonundan yola çıkarak son amaca ulaşmak ister. Rasyonel uygulamalar aracılığıyla veya salt aklın mantıksal rehberliğinde toplumsal sorunların nihai çözüme kavuşturulabileceği inancı, bütün araçların kullanılmasına meşruiyet sağlar. Toplum mühendisliğinin esas aktörlüğünü üstlenen devlete ışık tutan modern bilim, ahlâki meşruiyetten muaf tutulmaktadır. Çünkü aklın “yanılmazlığı” sorgulanamaz. Gerek Stalin’in gerek Hitler’in totaliter sistemlerini bir tek şahsın keyfiliğine atfederek işin kolayına kaçmak, sistemin doğru anlaşılmasını sağlayamaz. Stalin, beyinsiz bir despot değildi. Onun ısrarla savunduğu meşhur tezi şuydu: **“Rusya, Sosyalizm yolunda ilerledikçe sınıf çatışmaları daha da keskinleşecek ve “sınıf düşmanları” daha tehlikeli hale gelecektir”**. Nazilerin, ölmüş Yahudi bedenlerinden sabun yapan ekonomik zihniyeti, Stalin sisteminin de temel özelliği idi. Sonraki bölümlerde işleyeceğimiz çalıştırma kampları, esas olarak iki fonksiyonu yerine getirmekteydi. Birincisi, “yabani otlar” sayılan rejim karşıtlarını cezalandırmak, ikincisi ise cezalıların bedava işgücünü rasyonel bir şekilde örgütleyerek Sovyet sanayi devriminin oluşumunu hızlandırmak idi. “Bahçıvanlık” fonksiyonunun teknik açıdan nasıl uygulandığını anlamak için Stalin’in 20 Ocak 1939’da İl ve Bölge Komite sekreterlerine, Cumhuriyet Komünist Parti Merkez Komitelerine, İçişleri Halk Komiserliği örgüt başkanlarına gönderdiği şifreli telgraf oldukça önemlidir. Telgraf şunları ifade ediyordu:

“Komünist Partisi (Bolşevik) Merkez Komitesi açıklar ki; NKVD (İçişleri Komitesi) uygulamalarına fiziksel baskı yöntemlerinin uygulanması, Merkez Komitesinin iznine uygun olarak 1937’den beri serbesttir... Bilinir ki, bütün burjuva istihbarat servisleri sosyalist proletaryanın temsilcilerine fiziksel etki gösteren yöntemler kullanıyorlar ve bu yöntemleri en rezil biçimiyle kullanıyorlar.

Sosyalist İstihbarat Servisi, işçi sınıfının ve kolhozların öldürücü düşmanlarına, çılgın burjuva ajanlarına karşı niçin daha insancıl olması gerektiği hususunda sorunlar var. Merkez Komitesi, fiziksel baskının hem uygun hem hak verilebilir bir yöntem olarak hala zorunlu olarak kullanılması gerektiğini kabul eder.” (Kruçev 1954:7)

Sovyet Cezalandırma Sistemi ve Çalıştırma Kampları

Sovyet cezalandırma sisteminin kendine has özellikleri vardır. Bunlar belki totaliter devletin en önemli belirtileridir. Bu hapishaneler, aynı zamanda insanların hatıralarında devlet terörünün sistemli bir şekilde yapılan yerleri olarak kalmıştır. Hapishane sisteminin kurulumu ve fonksiyonları, bize belli bir ölçüde terörün mekaniğini açıyor ve sonuçlarını anlamamıza yardımcı oluyor. Aleksandr Soljenitsin’e göre devlet terörünün uygulanmasında GULAG, sembol niteliktedir. Bazı yazarlar, GULAG’ın baskıcı Sovyet rejiminin en temel kuruluşlarından biri olduğunu dile getirmekle birlikte baskı rejimini sürdürmede GULAG’ın dışında da sistemler geliştirildiğini ifade etmektedir. (Soljenitsin www.memo.ru)

Sovyet hapishaneleri ve kamplarının sistemini araştırmak için tarihsel gelişime dikkat edilmelidir. Yapılan bilimsel araştırmaların gösterdiği sonuç şudur: Sovyet hapishane ve kampları ekonomik büyümeyle paralel olarak ele alınmıştır. (Svod Zakonov Rossiskoi İmperii 1911:225-256) Bu araştırmalardan bizim dikkatimizi çeken Sovyet çalışma kamplarıdır (GULAG kampları). Bu kamplar nasıl bir şekilde çalışmıştır? Kaç insan bu kamplarda ölmüştür? Bu kampları diğer hapishanelerden ayıran özellikler nedir?

Sovyetler Birliği’ndeki GULAG kampları hakkında yapılan tüm araştırmalarda fark edilen bir özellik, araştırmacıların NKVD (İçişleri Komitesi) ve KGB arşivlerini güvenilir bulmamasıdır. Şimdiye kadar yaşamakta olan tanıkların da şahitliği bu belgelerle çelişkilidir. N. Ohotin ve A.Roganskiy’ye göre, GULAG kamplarının kurulması, bedava işgücü ve zorunlu emeği sanayi bölgelerinde yoğunlaştırma amacını taşımaktadır. 1923-1960 yıllarında Sovyetler Birliğinin sanayi bölgelerinde 500’ün üzerinde kurulan çalışma kampları hakkında araştırma yapan bu yazarlar, kampların Stalin dönemindeki ekonomik ve sınıfi büyümede büyük payı olduğunu vurgulamaktadır. Aynı fikri araştırmacı yazar Evgeniy Suhov da paylaşmaktadır (Suhov 1999: 27). Sovyet cezalandırma sistemi o dönemdeki NKVD’ya (İçişleri Komitesi) bağlı kuruluşlardan oluşmuştur. Çarlık Rusya döneminde tüm hapishaneler Adalet Bakanlığı bünyesindeki Hapishaneler Merkez Yönetimi’ne bağlıydı. Ekim Devrimi gerçekleştikten sonra Hapishaneler Merkez Yönetimi tasfiye edildi ve bu kuruluş yeniden kurulan Adalet Komisaryatı’na devredildi. Adalet Komisaryatı’nın bünyesinde hapishaneler yönetimi, Cezalandırma Merkez Yönetimi olarak tekrar kuruldu. Cezalandırma Merkez Yönetimiyle paralel

olarak siyasi tutuklular için Olağanüstü Genel Kurul bünyesinde “Özel Bölüm” adı altında yeni bir kuruluş oluşturuldu. Bu kuruluş, aynı zamanda askeri tutuklular için de kullanılmaya başladı. İstatistiksel verilere göre 1918 yılının başında bu kamplarda 200.000 civarında I Dünya Savaşı askeri tutuklusu olduğu kayıtlara geçmiştir. (Kizilov 1965:55) Mayıs 1920’den itibaren NKVD bünyesi dışında “Zorunlu Emeğin Genel Yönetimi” kurulmuş ve bu kuruma bağlı kamplar kurulmaya başlamıştır. Hatta bazı NKVD kayıtlarında “İşgücü Kampları” tabiri de kullanılmıştır (Smirnov 2000: 6).

1919-1922 yıllarında NKVD ve Olağanüstü Merkez Kurulu bir kurum olarak çalıştı. Bu kuruluşların başına çok meşhur bir isim, Dzerjinsky geldi. Böylece 1919 yılında cezaevleri üç kuruluş altında toplanmıştı, NKVD, Zorunlu Emeğin Genel Yönetimi (ZEGY), Olağanüstü Genel Kurul; ayrıca bunların bünyesinde Genel Ceza Organları ve Adalet Halk Komiserliği de mevcuttu (Smirnov 2000: 7).

Bolşevik Hükümetin kararıyla politik suçlular, diğer suçluların cezaevlerinden ayrıldılar. NKVD ve ZEGY cezaevlerinde politik suçlular, Adalet Halk Komiserliği Merkez Ceza Organı cezaevlerinde ise diğer suçlular tutuldu. Bu dönemde Ceza Yasası mevcut değildi. Politik suçları diğer suçlardan ayırma yetkisi Devrim Komitesi ve Olağanüstü Komite üyelerine verildi. Bunların çoğu eğitimsiz insanlardı. Örneğin, tramvaya biletsiz bindiğinden dolayı birisini politik suçlu olarak suçlamışlardı (Smirnov 2000: 8). 1920’den itibaren NKVD ile Adalet Halk Komiserliği arasında komiteler arası bürokratik rekabet yaşanmıştır. Bu rekabet sonucunda bütün cezaevleri yavaş yavaş NKVD yetkisi altına toplanmaya başlamıştır.

Cezaevlerindeki tutukluların çalıştırılması çok büyük bir önem arz etmiştir. Çünkü ülkedeki ekonomik sıkıntılar, artan işsizlik, iç savaş ve diğer koşullar tutukluların çalıştırılmasını ve ZEGY cezaevlerinin çoğaltılmasını öngörmüştür. Cezaevlerindeki durum çok acı verici durumdaydı. Tutukluların çoğu açlıktan ölüyorlardı. Örneğin 1920 yılında cezaevlerindeki tutukluların %2’si, 1921 yılında %55’i, 1922 yılında ise %78’i çalıştırılmıştır (Kizilov 1969: 64).

1923 yılının başından itibaren cezaevleri sisteminde kurumsal değişiklikler yaşandı. Ülkedeki bütün cezaevleri NKVD yönetimine verildi. NKVD bünyesinde iki cezaevleri kurumu oluşturuldu. Birincisi, Gubernyalar Cezaevleri Yönetimi (GCY); ikincisi, Devlet Cezalandırma Yönetimi (DCY); DCY cezaevleri siyasi tutuklular için oluşturuldu (Smirnov 2000: 9).

Bu değişiklikler de çok sürmedi. 1923 yılında DCY’ler NKVD bünyesinden ayrıldı ve OGPU (Devlet Politik Yönetim Birliği) adı altında doğrudan Halk Komiserleri Konseyi’ne (Hükümet) bağımlı bir organ olarak tekrar teşkilatlandı. Böylece OGPU kampları sadece Halk Komiserleri Konseyine bağımlı, tamamen otonom bir kurum haline dönüştü (Kizilov 1969: 65).

Cezaevlerindeki tutukluları çalıştırma işi bir türlü iyiye gitmedi. Mesleki açıdan yetersizlik ve eğitimsizlik, tutukluların sanayi bölgelerinde çalıştırılmasında hemen başarılı sonuçlar alınmasını engelledi. 1926 yılında cezaevlerindeki tutukluları ormanlarda ağaç hammaddesini hazırlama işlerinde istihdam etmeyi öngören Hükümet kararı alındı. 1927 yılından itibaren uzman işgücünün çok kıt olduğu Orta Asya'daki demir yolu ve diğer sanayi merkezlerinin inşaatında istihdam edilmeye başladı. Fakat işin bir ilginç tarafı 1927 yılındaki "Beş Yıllık Plan'da" cezaevlerindeki tutukluların emeğini kullanmayla ilgili planlar bahis mevzu olmamıştır. 1928 yılından itibaren cezaevlerinin çoğu çalıştırma kamplarına dönüşmüştür. (Kizilov 1969:69) 1930 yılında bu tip çalıştırma kamplarında 630 bin 108 tutuklu bulunmuştur (Smirnov 2000: 11).

Temmuz 1929'da hükümet tarafından OGPU bünyesindeki çalıştırma kamplarındaki mahkûmların istihdam edilmesini daha da verimli hale getirmek amacıyla üç yıldan uzun süre ceza alanların OGPU çalıştırma kamplarına gönderilmesi kararlaştırıldı. NKVD hapishanelerine ise ufak suçlarla hapse girenler bırakıldı (Smirnov 2000: 11).

Çalıştırma Kampları Genel Yönetimi'nin Kurulması (GULAG)

30'lu yıllardan itibaren Sovyet cezaevlerinde sistematik ve kurumsal reformlar hâlâ devam etmekteydi. Artık ülke eskisi gibi değildi. Sanayide büyük sıçramalar ve köylerde kolektifleştirme yaşanıyordu. 20'li yıllarda iç savaştan dolayı üretim azalmıştı. Devlet eski büyük burjuvaların yerini alabilecek kadar güçlü değildi. Dolayısıyla işsizlik oranı çok yüksek idi. Böyle olması cezaevlerindeki tutukluların işgücünü verimli bir şekilde kullanmaya imkân vermiyordu. Fakat 30'lu yıllarda bu tablo değişti. Sanayinin gelişmesi ve üretimin artması yeni işgücünü icap ettirdi. Artık cezaevlerindeki tutukluların emeğini kullanma meselesi gündemi ciddi bir şekilde belirlemekteydi. 1929 yılında Hükümet "Cezaevlerindeki Tutukluların İstihdam Edilmesinin Meseleleri" hakkında yeni bir kararı kabul etti. Artık ülkedeki tüm cezaevleri OGPU ve NKVD bünyesinde toplanmıştı. (Smirnov 2000:18) 21 Nisan 1930 yılında Halk Komiserleri Konseyi "Çalıştırma Kamplarının Meseleleri" adlı yeni karar aldı. Büyüyen Sovyet Ekonomisi gün geçtikçe yeni işgücüne ihtiyaç duydu. Çalıştırma kampları sisteminin geliştirilmesi sanayi merkezlerinin işini görüyordu. 25 Nisan 1930 tarihinde hükümetin kararıyla Çalıştırma Kampları Genel Yönetimi (GULAG) kuruldu. (Smirnov 2000:21) GULAG, NKVD bünyesindeki Zorunlu Emeğin Genel Yönetimi (ZEGY) altyapısında kurulmuştu

1931 yılında Sovyetler Birliği'nde Belomor – Baltık Kanalı İnşaatı gibi askeri stratejik önemi büyük olan ve süratli bir şekilde bitirilmesi öngörülen muazzam bir proje başlatıldı. Planlanan sürede bitirmek için işgücünü buraya yoğunlaştırmak icap etti ve GULAG kamplarındaki mahkûmların istihdam edil-

mesine karar verildi. Bu kanalın inşaatı tümüyle GULAG'a verildi ve GULAG'a kendi imkânlarını ispatlayacağı zaman gelmişti. 1931'e kadar GULAG kamplarındaki işgücü ülkedeki sanayi merkezlerinin ihtiyaçlarına göre seferber ediliyordu. Fakat 1931'den itibaren bu husus değişti, artık kamplar bizzat üretim merkezleri haline dönüşmeye başladı. Örneğin Belomor – Baltık Kampı'nda (Belbaltlag) 1932 yılının sonlarına doğru tam 107.900 mahkûm toplanmıştır (Şkapov, www.memo.ru).

OGPU ve GULAG kamplarının başarıları yeni açılımlara imkân verdi. Kamplardaki çalışmalara ihtiyaç duyulan uzman kadrolar, OGPU'nun alın teriyle kamplara seferber edildi ve gerekli kadrolarla donatıldı. 1932 yılında yeni bir proje olarak Baykal – Amur demir yolu inşaatı ortaya çıktı. Bu iş için de OGPU ve GULAG kamplarının seferber edilmesi kararlaştırıldı. İnşaat bölgesinde yeni kamp BAMLAG (Baykal – Amur Kampı) kuruldu. (Şkapov www.memo.ru) Ocak 1933 yılındaki istatistiksel verilere göre GULAG kamplarındaki tutukluların %81'i sanayi merkezlerinde çalıştırılmış, %11'i diğer alanlarda çalıştırılmış, ancak %8'i hiç çalıştırılmamıştır. GULAG raporlarında bu rakam (%8), kamplar için çok ağır bir yük olarak değerlendirilmiştir. Bundan dolayı Merkez Komitesi OGPU kamplarına, yaşlı ve engellilerin emeğini rasyonel bir şekilde kullanmayla ilgili buyrukları sürekli göndermişti. Bu rakamlar kamplardaki ölü sayılarına da yansımış. Örneğin 1931 yılında kamplardaki tutukluların ölü sayısı genel sayının %2,9'u olmuş, 1933 yılında ise bu rakam %15'e yükselmiştir. Özellikle Vişersky Kampında 1933 yılında ölü sayısı tutukluların %34.6'sını oluşturmuştur (Şkapov, www.memo.ru).

Kamp Endüstrisi ve GULAG'ın Başarıları

1932 yılında hükümet tarafından yapılan teftiş sonucunda BAMLAG'ta planlanan işlerin %100'ünün yerine getirildiği belli oldu. Orman işlerindeki birkaç kamp dışında GULAG'ın tüm kamplarında planlar yerine getirildiği hükümet tarafından takdirle onaylandı ve çalışma kamplarını ekonominin ve üretimin vazgeçilmez parçası haline getirmeye yönelik çalışmalar daha da geliştirilmeye başlandı. 1932 yılında OGPU, “kamp üretimi mekanizmasını” geliştirerek “Dalstroy İnşaatı” için Kuzey Doğu Kamplarını kurmaya başladı. Örneğin Moskova-Bolga Kanalı inşaatı için Dimitrevsky Kampı bu yıllarda oluşturulmuştur. Aralık 1932'den itibaren OGPU kamplarındaki mahkûmların sayısının hızla artmaya başladığı görülmektedir. (Şkapov, www.memo.ru)

Parti Merkez Komite'sinin GULAG kamplarındaki işgücünü kullanmadaki istekleri anlaşılır idi. Çünkü gerek Baykal – Amur demir yolu inşaatı, gerek Dalstroy inşaatları, gerek TransSibir demir yolu inşaatları ülke için askeri ve stratejik açıdan çok önemli sayılırdı. Özellikle orman sanayisi o dönemde ülkenin esas ihracat sektörü idi ve sanayinin hızlı modernleşmesi için üretimin artırılması gerekirdi. Talep gittikçe artmaktaydı. 1931-1932 yıllarında Mançurya'yı Japonların işgal etmesi, Sovyetler Birliği'nin Avrupa kısmını ve

Sibiryâ'yı Uzak Doğu bölgesi olan Vladivostok'a bağlayan demiryolu hattının kesilmesine neden oldu. Bu durumda Vladivostok'taki Pasifik Deniz Kuvvetlerini ülkenin diğer kısmına bağlayan Baykal – Amur demir yolu hattı inşaatının hızlandırılması gerekirdi. Yükselen Japon tehdidi Uzak Doğu'daki kampların oluşturulmasını hızlandırdı. Bazı devlet adamlarının 30'lu yıllardaki çalıştırma kamplarının çoğaltılması ile ilgili ilginç bir yaklaşımı vardı. Onların tezlerine göre çok hızlı ve gayri ihtiyari bir şekilde seferber edilebilecek işgücüyü ülkenin yükselen ekonomisinin taleplerini karşılamak mümkün idi. Bu yüzden toplama kamplarının mümkün oldukça ihtiyaçlara göre çoğaltılması Parti Merkez Komitesi'nin işine geliyordu (Şkapov, www.memo.ru). Bu mesele Rusya'da hâlâ çok tartışılan bir konudur ve biz de bu tezin gerçeklere daha uygun olduğunu düşünmekteyiz.

30'lu yıllarda GULAG kamplarının sanayinin ve ekonominin gelişmesindeki çok verimli göstergeleri ceza yasalarındaki değişikliklere de neden oldu. GULAG kamplarına göndermeyi öngören suçların sayısı gittikçe arttı. Artık GULAG kampları ülkedeki cezaevlerinin çekirdeğini oluşturuyordu.

1 Ocak 1934 tarihinde GULAG'ın doğrudan yönetiminde 14 tane sanayi üretim kampı mevcuttu. Bu tarihte kamplardaki mahkûmların sayısı kayıtlarda 510.309 olarak geçmiştir. Yani 1929 yılıyla kıyaslandığında 23 kat fazla (Smirnov 2000:14).

Tablo 1: 11 Ocak 1935 tarihindeki GULAG kamplarındaki mahkûm sayısı ve iktisadi faaliyetleri (Garf 1992:29).

Kamp İsmi	İktisadi Faaliyeti	Mahkûm Sayısı
Dmitrovlag	Moskova-Bolga Kanalı inşaatı	192.649
Bamlag	Baykal-Amur demir yolu inşaatı	153.547
Belomor-Baltiyskiy Fabrikası Kampı	Belomor-Baltiyskiy Kanalı inşaatı ve inşaat malzemeleri üretimi	66.444
Siblag	Kuzbas Şahtalarında kömür üretimi	61.251
Dallag	Voloçævka-Komsomolsk demir yolu inşaatı	60.417
Svirlag	Leningrad ağaç üretimi	40.032
Sevvostlag	Uzak Doğu inşaatları	36.010
Temlag Mordova Özerk Cumhuriyeti	Moskova orman ve ağaç endüstrisi	33.048
Sazlag (Orta Asya)	Çirçik tekstil üretimi	26.829
Karlag	Hayvancılık (Kazakistan)	25.109
Uhtpeçlag	Uht-Peçorskiy'de kömür ve petrol üretimi	20.656
Prorvlag (Astrahanlag)	Balık ürünleri üretimi	10.583
Sarovskiy Lager	Ağaç ve kâğıt üretimi	3.337
Vaygaçlag	Platin üretimi	1.209
Ohuçlag	Otoyol inşaatı	722
Kamlara doğru yolda olanlar		9.756
Toplam		741.599

Burada belirtilmesi gereken bir husus daha vardır: GULAG kampları, Sovyetler Birliği'ndeki bütün ceza evlerini oluşturmuyordu. Bu kamplar dışında NKVD Kolonileri ve hapishaneleri de mevcuttu. Hapishaneler hariç koloniler ve çalıştırma kampları sanayi merkezlerinde hem cezalandırma hem bedava işgücü olarak çalıştırma amacıyla kurulmuştur. Bir diğer husus da yukarıdaki tabloda NKVD arşivlerinden alınan istatistik kaynakların gösterilmiş olmasıdır. Fakat Rusya'da araştırmacıların bir kısmı NKVD arşivlerinin ve kayıtlarının güvenilir olmadığını öne sürmektedir. Özellikle GULAG kampları büyük çoğunluğu siyasi mahkûmlardan oluştuğu için bazı kayıtların doğru yapıldığından şüphe edilmektedir. Ayrıca o dönemde "halk düşmanı" diye hiç sorgu sualsiz, mahkemesiz idam edilenler veya kayıp olanların sayısı çoktur. Kayıp olan insanların nelerle götürüldüğü uzun zaman gizli tutulmuştur. Soljinitsin gibi bazı yazarlar GULAG kamplarında 15 milyon civarında mahkûmun çalıştırıldığını öne sürmektedir. Oysa NKVD arşivlerinden alınan sayı 1 Ocak 1939 tarihi itibarıyla 1.317.195 olduğunu göstermektedir. Arada çok büyük bir fark vardır. Çoğu yazar, Solenitsin'in verdiği sayıyı abartılı bulmakta, ancak NKVD kayıtlarını da güvenilir bulmamaktadır (Şkapov, www.memo.ru).

Stalin döneminde, GULAG kamplarındaki mahkûm sayısının azami rakamı 2.760.000, 1953 yılında kaydedilmiştir. O dönemde Sovyetler Birliği'nin nüfusu 178.547.000 olmuş. Yani 100 bin insana 1.546 mahkûm denk gelmektedir. Tabii bu NKVD verileridir. Gerçek verilerin ne kadar olduğu belli değildir. (Şkapov, www.memo.ru).

OGPU'nın diğer kampları da dolaylı olarak GULAG'a bağlı idi. GULAG kamplarında ihtiyaç duyulduğunda yönetimin talebiyle gerekli uzman mahkûmlar ve diğer mahkûmlar doğrudan GULAG'a yollanıyordu. Böylece yavaş yavaş kampların coğrafik yerleşim şekli de değişmeye başladı. Kamplar büyük sanayi şehirlerinin yanına taşındı veya yeniden kuruldu. Örneğin, 1931 yılında Svirskiy kampı Leningrad'ın 200 kilometre yakınında, Temnikovskiy kampı ise Moskova'nın 400 kilometre yakınında kuruldu. Sonra yine Moskova civarında Temnikovskiy kampı kuruldu. 1934 yılında bu üç kampta bütün GULAG kamplarındaki mahkûm sayısının %30'u mevcuttu. (1 Ocak 1934 yılında 157.845 mahkûm). (Şkapov, www.memo.ru) Böylece istatistiksel verilere göre GULAG ve GULAG'ın Birleşmiş Cumhuriyetlerdeki benzeri kuruluşu olan GUYİTU'larda 1933 yılında tam bir milyonun üzerinde mahkûm çalıştırılmıştır (Şkapov, www.memo.ru).

1937 yılından itibaren GULAG sistemi yeni bir döneme ayak bastı. İktidar acımasız bir şekilde kitlesel terörü başlattı. Sadece idam edilenlerin sayısındaki artış bile insanı şaşırtıyordu. 1936 yılında 1.118 idam cezası infaz edilirken bu rakam 1937 yılında 353.074 olarak yükseliş kaydetti. 1 Temmuz 1937 ve 1 Nisan 1938 tarihleri arasında 800.000 civarında yeni mahkûm GULAG'ın çalıştırma kamplarına getirildi ve bu kamplardaki mahkûm sayısı 2.000.000'u aştı. Böylesine bir ani sıçrama GULAG kamplarının yönetimini

bile şaşırtmıştı. Bunca çok sayıdaki insanı kamplara yerleştirme ve onları verimli bir şekilde istihdam etmeyi organize etmede GULAG yönetimi zorlanmaya başladı. (Şkapov, www.memo.ru)

Tablo 2: GULAG kamplarındaki siyasi mahkûmların sayısı; devrim karşıtları ve diğer halk düşmanları (Garf 1992:47).

Yıl	İdam Edilenler	Kamplar, Koloniler ve Hapishanelerde Cezalandırılanlar	Sürgün Edilenler	Çeşitli Şekilde Cezalandırılanlar	Cezalandırılanların Toplam Sayısı
1921	9 701	21 724	1 817	2 587	35 829
1922	1 962	2 656	166	1 219	6 003
1923	414	2 336	2 044		4 794
1924	2 550	4 151	5 724		12 425
1925	2 433	6 851	6 274	437	15 995
1926	990	7 547	8 571	696	17 804
1927	2 363	12 267	11 235	171	26 036
1928	869	16 211	15640	1 037	33 757
1929	2 109	25 853	24 517	3 741	56 220
1930	20 201	114 443	58 816	14 609	208 069
1931	10 651	105 683	63 269	1 093	180 696
1932	2 728	73 946	36 017	29 228	141 919
1933	2 154	138 903	54 262	44 345	239 664
1934	2 056	59 451	5 994	11 498	78 999
1935	1 229	185 846	33 601	46 400	267 076
1936	1 118	219 418	23 719	30 415	274 670
1937	353 074	429 311	1 366	6 914	790 665
1938	328 618	205 509	16 842	3 289	554 258
1939	2 552	54 666	3 783	2 888	63 889
1940	1 649	65 727	2 142	2 288	71 806
1941	8 011	65 000	1 200	1 210	75 411
1942	23 278	88 809	7 070	5 249	124 406
1943	3 579	68 887	4 787	1 188	78 441
1944	3 029	73 610	649	821	75 109
1945	4 252	116 681	1 647	668	123 248
1946	2 896	117 943	1 498	957	123 294
1947	1 105	76 581	666	458	78 810
1948		72 552	419	298	73 269
1949	8	64 509	10 316	300	75 125
1950	475	54 466	5 225	475	60 641
1951	1 609	46 142	3 425	599	54 775
1952	1 612	25 824	773	591	28 800
1953	198	7 894	38	273	8 403
Toplam	799 455	2 634 397	413 512	215 942	4 060 306

Bu tabloda görüldüğü gibi resmi kayıtlara göre Stalin döneminde siyasi olarak idam edilenler, kamplarda çalıştırılanlar, sürgün edilenler ve diğer türlü cezalandırılanların toplam sayısı 4 milyon 60 bin 306 olarak NKVD arşivlerinde kayıt edilmiştir.

GULAG kamplarında devrim karşıtı suçlarla cezalandırılanların oranı (Dugin 1999: 23).

Yıl	Toplam mahkûm sayısı	Toplam mahkûm sayısına oranı %	Yıl	Toplam mahkûm sayısı	Toplam mahkûm sayısına oranı %
1934	135 190	26,5	1944	268 861	40,7
1935	118 256	16,3	1945	289 351	41,2
1936	105 849	12,6	1946	333 883	59,2
1937	104 826	12,6	1947	427 653	54,3
1938	185 324	18,6	1948	416 156	38,0
1939	454 432	34,5	1949	420 696	34,9
1940	444 999	33,1	1950	578 912	22,7
1941	420 293	28,7	1951	475 976	31,0
1942	407 988	29,6	1952	480 766	28,1
1943	345 397	35,6	1953	465 256	26,9

Bu durumda, GULAG yönetimi, ilk aşamada yedi tane ağaç endüstrisini kapsayan orman kampı kurdu ve bu kamplara 80 000 mahkûm yerleştirildi. Ardından altı tane daha kuruldu. Bu kampların çoğu Rusya'nın Avrupa kısmındaki orman bölgelerine ve Sibirya'da kuruldu. Orman kamplarının ilk etapta kurulmasının anlamlı nedenleri vardı. İlk olarak ağaç ihracatı Sovyet ekonomisinin önemli sahası idi. İkinci olarak ormanlarda kamplar kurmak diğer yerlerle kıyaslandığında daha ucuz ve kolay idi. Çünkü kamplar için gerekli inşaat malzemesi daha ucuza mal oluyordu. Böylece orman endüstrisi GULAG'ın iktisadi faaliyetlerinin en önemli kısmını teşkil etmeye başlayacaktı (Şkapov, www.memo.ru).

Stalin döneminde kurulan bu orman kampları, Sovyet İçişleri Komitesi (NKVD)'nin ekonomik açıdan en başarılı projelerinden oldu. GULAG'ın yönetimindeki bu zorunlu çalıştırma kampları 1960'lara kadar ucuz veya bedava işgücünün istihdam edilmesini sağladı, diğer taraftan halk düşmanları" denilen, fikri bakımdan "uyum sağlayamayan zararlı şahıslar"ın cezalandırılmasında faaliyet gösterdi.

GULAG'ın orman kamplarının dışında 1937-1938 yıllarında yine dokuz tane kamp sıfırdan inşa edilmeye başladı. Bu kamplar deniz, kara ve hava kuvvetleri inşaatları, demir yolu ve otoyol inşaatları ve elektrik santralleri inşaatlarındaki devlet planlarının yerine getirilmesini sağlamak için kuruldu. Bu dokuz kamp, 1937-38'lerde kurulan diğer orman kamplarına göre pek verimli olamadı. Yani planlandığı gibi tam kapasitede çalışmadı ve öngörülen

rakamları elde edemedi. Diğer taraftan bu kamplara devlet tarafından yeterince para tahsis edilemedi (Şkapov, www.memo.ru).

1937 yılında GULAG kamplarındaki mahkûm sayısının artışı kampların reorganize edilmesini gerektirdi ve kamplar muazzam bir şekilde genişletilmeye başladı. NKVD'nin esas sanayi merkezleri sayılan Bamlag, Dallag, Siblag, Sevlag gibi kamplar öylesine büyüdü ki adeta yeni şehirler meydana gelmiş gibi idi. Örneğin, Bamlag'ta 1938 yılında 268.637 mahkûm, Dallag'ta ise 157.375 mahkûm mevcuttu. Artık GULAG'ın çalışma kampları eskisi gibi tek profilli değil, çok amaçlı hizmetler yapmaya yönelikti. Bazı kamplar hem demir ve otoyol inşaatı, hem maden sanayisi, hem ziraat hizmetleri, hem petrol sanayisi hizmetlerini sunuyordu. Bunlardan biri de Dallag idi. Bazı kamplar ise aşırı bir şekilde büyüdüğünden dolayı birkaç kampa bölündü (Şkapov, www.memo.ru).

1939 yılında çalışma kamplarının aşırı büyüklüğünün verimsizliği ortaya çıktı. Bundan sonra bütün büyük kamplar dar bir uzmanlık alanına göre parçalanıp bölündü. Artık çalışma kampları çok profilli üretim amacıyla değil, net bir uzmanlık alanında üretime katkıda bulunmaya başladı. Eski büyük kampların yerini küçük kamplar almaya başladı. Bu reformda istisna olan bir tek Bamlag vardı. Baykal – Amur demir yolu inşaatı XX. yüzyılda gerçekleşmiş olan en büyük projelerden biridir. Bunun inşaatı muazzam bir işgücünü gerektirdiği için Bamlag bölünmeden eski halinde kaldı. Fakat kamptaki işgücünü verimli bir şekilde istihdam etmek ve üretimi artırmak amacıyla emeğin niteliklerine göre birkaç uzmanlaştırılmış bölüm Bamlag bünyesinde oluşturuldu (Şkapov, www.memo.ru).

1938 yılının ilkbaharından itibaren GULAG bünyesinde ilk uzmanlaştırılmış işletme yönetimleri kurulmaya başladı. Toplam GULAG'ta 42 ayrı bölüm oluşturuldu. Bunun içinde dokuzu saf iktisadi sanayi üretim bölümleri idi. (Örneğin bunlardan; Ağaç Üretimindeki Kamplar Yönetimi, Ziraat Üretimindeki Kamplar Yönetimi, Demir Yolu Malzemeleri Üretimindeki Kamplar Yönetimi, Demir Yolu İnşaatındaki Kamplar Yönetimi, Enerji Santralleri İnşaatındaki Kamplar Yönetimi, Deniz İnşaatlarındaki Kamplar Yönetimi, Su Enerjisi Kampları Yönetimi, Renkli Metal Üretimi Kampları Yönetimi, Kâğıt Üretimi Kampları Yönetimi vb.) (Şkapov, www.memo.ru).

Sovyetler Birliği'nde 1938 yılında 50, 1939 yılında 58, 1940 yılında ise 70 Çalıştırma Kampı mevcuttu (Şkapov, www.memo.ru). Bütün bunlardan sonra, Sovyet Çalıştırma Kampları sistemi yavaş yavaş iflas etmeye başladı. Bunun nedenlerini yazarlar farklı açılardan açıklamaktadırlar. Kamp sistemini yöneten İçişleri Bakanlığına bağlı Devlet Kamplar Yönetimi GULAG'ın hem cezalandırma hem de Sovyet ekonomik üretiminin esasını teşkil eden iktisadi fonksiyonları aynı anda başarıyla yerine getirememesinde arayanlar vardır. Özellikle

kamplardaki üretimi verimli bir şekilde organize etmede büyük sıkıntılar yaşandığı bilinen bir gerçektir. Bedava işgücünü ülkedeki en ağır işlere ağır şartlarda kullanarak da olsa üretimi verimli halde organize edememe veya GULAG'ın başarısızlığını en azından ekonomik açıdan sorgulama tartışılan bir konudur. Tabii o kamplarda (ekseriyeti siyasi mahkûmlardı) bütün haklarından mahrum olarak acımasız bir şekilde cezalandırılan ve istihdam edilen milyonlarca Sovyet vatandaşının hali Stalin baskısının tartışılmaz bir başarısızlığıdır. Rus araştırmacılar da bu konuda hemfikirdir diyebiliriz.

1 Nisan 1940 tarihindeki GULAG kamplarındaki cezalının işlediği siyasi suçlar ve oranı (Dugin 1999: 25).

Suç türü	Mahkûmların sayısı	%
Devrim karşıtı suçlar	417 381	32,87
Bunun içinde:		
Troçkistler, Zinoviyevçiler, sağcılar	17 621	1,39
Vatana ihanet	1 473	0,12
Terör	12 710	1,00
Sabotaj	5 737	0,45
Casusluk	16 440	1,29
Baltalama	25 941	2,04
Devrim karşıtı örgütlere öncülük etmek	4 493	0,35
Sovyetler Birliği'nin aleyhinde propaganda	178 979	14,10
Diğer devrim karşıtı suçlar	133 423	10,51
Vatan hainleri ailesinin üyeleri	13 241	1,04
Bilinmeyenler	7 323	0,58

İkinci Dünya Savaşı Yıllarında GULAG Kampları.

II. Dünya Savaşı öncesi ve savaş sırasında kamplar sistemindeki kriz daha da derinleşmeye başladı. Askeri-teknolojik üretimin artırılması gerekiyordu. Bu durumda hiyerarşik bir şekilde yönetilen GULAG kampları üretim şeklini hızla değiştiremiyordu. Kamplar sistemindeki üst kurumlarda tekrar kurumsal reorganize çalışmaları lazımdı. Devletin iki seçeneği vardı, biri; GULAG'ın bazı sanayi üretim kamplarını NKVD bünyesinden çıkarıp Halk Komitesi'nin yetki alanına devretmek veya GULAG'ı NKVD bünyesinden alıp ayrı bir Halk Komitesi olarak tekrar yapılandırmak idi. Reformlar bunların ikincisine göre yapıldı. Ancak sistemdeki kriz giderilemedi. Çünkü kamplardaki işgücü kitlesi aynı zamanda cezalandırılmakta olan mahkûmlar olduğu için bu iş NKVD'dan tamamen ayıramayacaktı. Bu yüzden bazı yetkililer reformun ta baştan NKVD'dan başlaması gerektiğini öne sürdü (Şkapov, www.memo.ru).

3 Şubat 1941 tarihindeki SSCB Yüksek Konseyi Prezidiyumu kararıyla NKVD ikiye bölündü. Bunlar, NKVD ve NKGB (Devlet Güvenliği Halk Komitesi). 26 Şubat 1941 yılında NKVD'nin ekonomik faaliyet gösteren, uzmanlaştırılmış yeni yönetimleri kuruldu. Bunlar, Su Enerjisi Yönetimi, Dağ ve

Maden Yönetimi, Demir Yolları İnşaatı Yönetimi, Sanayi Tesisleri İnşaatı Yönetimi, Uzak Kuzey İnşaatları Yönetimi, Otoyollar İnşaatı Yönetimi, Orman ve Ağaç Endüstrisi Yönetimi, Yakıt ve Enerji İşleri Yönetimi, Kuybışev Sanayi Tesisleri İnşaatı Yönetimi, Hava Limanları İnşaatları Yönetimi, Siyah Metal Üretimi Yönetimi (Şkapov, www.memo.ru). Görüldüğü gibi İçişleri Bakanlığı adeta bir Sanayi veya Ekonomi Bakanlığı görünümünü veriyor.

1941 yılında, GULAG'ta yapılan reformlar sonucunda bazı olumlu gelişmeler meydana geldi. En azından 1953'e kadar süren kamp – sanayisi sisteminin verimli bir şekilde çalıştırılması sağlanabildi. Kamplar sanayi dallarına göre uzmanlaştırılmış küçük kamplar şeklinde tekrar yapılandırıldı ve yerel kampların yönetimi eskisi gibi doğrudan GULAG'ın üst merkezindeki bürokratik kuruluşların yetkisinden alındı. Yerel NKVD kurumları artık bölge kamplarını çalıştırmada epey yetki sahibi oldu ve kampların eski özerkliği azaltıldı. GULAG'ın beceriksiz üst kuruluşları dağıtıldı ve bunun yerine durumlara göre hızlı ve etkili kararlar alabilen yerel GULAG yönetimleri güçlendirildi (Şkapov, www.memo.ru).

İkinci Dünya savaşı başladıktan sonra çalışma kampları Sovyet askerinin ihtiyaçlarına göre üretim şeklini değiştirdi. Savaş ihtiyaçlarına göre ürünler hazırlamak birinci derecede öneme sahip oldu. Ayrıca, savaş başladıktan sonra kamplardaki mahkûmların sayısında düşüşler gözlemlendi. Savaşın ilk döneminde Sovyet askerinin ağır darbe alması dolayısıyla savaşa yeni elemanlar gerektiriyordu. Bu yüzden kamplardaki çoğu tutuklular beraat etti ve savaşa gönderildi. 1941'in sonlarına kadar tam 420.000 civarında mahkûm beraat etti ve savaşa gönderildi (Şkapov, www.memo.ru).

Savaşa yeni eleman ihtiyacı gittikçe artmaktaydı. Bu yüzden kamplardaki mahkûm sayısı büyük bir hızla inmeye başladı. Örneğin 1941 yılında GULAG kamplarında 2.500.000 civarında mahkûm varken bu rakam 1943 yılında yarı yarıya azaldı. Ancak kamplara üretimi azaltmaması için merkezden talimatlar geliyordu. Bu yüzden bütün GULAG kampları gerek çalışma saatine gerek çalışma şekline önemli değişiklikler yaptı. Fakat bu değişiklikler mahkûmlar arasındaki ölüm sayısının ciddi bir oranda artmasına neden oldu. 1944 yılına doğru Merkez Komitesi yeni bir karar aldı. Artık kampların yeni bir türü daha oluşturulmaya başlanacaktı. Bu kamplarda vatan hainleri, düşmana teslim olanlar, esir düşen Alman ordusu mensupları ve diğer savaş suçlarıyla yargılananlar yerleştirilecekti. Bu kamplar NKVD ve NKGB'den ayrı olarak yeni bir halk komitesi yönetiminde kuruldu (Şkapov, www.memo.ru).

Savaş sonrası GULAG kamplarındaki askeri mahkûm sayısı hızla arttı. Savaş esirleri ve savaş suçlarıyla cezalandırılanların tahrip olan Sovyet ekonomisinin yeniden inşasında rasyonel bir şekilde kullanılmasının yöntemleri geliştirildi.

Kamp sanayi üretimi tekrar Sovyet gündemine geldi. 1946 yılında Sovyetler Birliğinde 79 çalıştırma kampının olduğu kayıtlara geçmiştir.

Savaş sonrasında Sovyet Çalıştırma kampları ve kolonilerindeki mahkûm sayısı inişli çıkışlı olarak istikrar sağlayamadı. 1950 yılında bu rakam tarihteki en azami seviyesine ulaştı; kamp ve kolonilerdeki mahkûm sayısı 2 600 000'e çıktı. Üstelik hapishanedekilerin sayısı 170.000 – 190.000'e ulaştı. Toplam olarak cezaevlerindeki mahkûm sayısı 2.800.000 olmuştur. (Şkapov, www.memo.ru)

1 Temmuz 1946 tarihi itibarıyla NKVD kampları (GULAG) ve Koloni'lerdeki devrim karşıtı suç işleyen mahkûmların sayısı (Nekrasov 1995: 175).

Suçun nite- liğine göre	Kamplarda	%	Kolonilerde	%	Toplam	%
Mahkûmların toplam sayısı	616 731	100	755 255	100	1 371 986	100
Bunların için- de devrim karşıtı suç işleyen mah- kûmların sayısı	354 568	57,5	162 024	21,4	516 592	37,6
Bunların içinde:						
Vatana ihanet	137 463	22,3	66 144	8,7	203 607	14,8
Casusluk	12 405	2,0	3 094	0,4	15 499	1,1
Terör	7 391	1,2	2 038	0,3	9 429	0,7
Baltalama	3 781	0,6	770	0,1	4 551	0,3
Sabotaj	2 509	0,4	610	0,1	3 119	0,2
Devrim karşıtı eylemler	26 411	4,3	4 533	0,6	30 944	2,3
Komplolara katılmak	26 099	4,2	10 833	1,4	36 932	2,7
Sovyetler Birli- ği'ne karşı propaganda	85 652	13,9	56 396	7,5	142 048	10,4
Siyasi haydutluk	5 937	1,0	2 835	0,4	8 772	0,6
Sınırdan illegal geçiş	2 655	0,4	1 080	0,1	3 735	0,3
Kaçakçılık	3 722	0,6	259	-	4 031	0,3
Vatan haini ailesinin üyeleri	1 012	0,1	457	0,1	1 469	0,1
Sosyal tehli- keliler	6 382	1,9	1 323	0,2	7 705	0,6

7. Özel Kamplar (Osoblag)

II. Dünya Savaşı sonrası, SSCB Bakanlar Konseyi'nin 21 Şubat 1948 tarihinde aldığı kararla "Osoblag" olarak adlandırılan yeni çalıştırma kampları kuruldu. Bu kamplara casusluk, sabotaj, terör, troçkistlik, sağcılık,

menşevizm, sosyalist devrimcilik, anarşistlik, milliyetçilik, Sovyet karşıtı örgüt üyeliği, Sovyetler Birliği'ne karşı propaganda yapmak gibi suçlamalarla cezalandırılanlar olanlar ve bunlarla birlikte beyaz göçmenler yerleştirilecekti. Bu kamplar diğer kamplara göre özel bir statüye sahipti. Bu kampların yönetimiyle doğrudan Stalin'in ilgilendiği de bilinmektedir. Osoblag'lar büyük yerleşim merkezlerinden uzakta, mahkûmların kaçma ihtimallerinin hiç mümkün olmadığı yerlerde idi. Kampların korunması özel birlikler tarafından sağlandı. Kamplardaki durumun iç acıtıcı olduğu ve dehşet verici korkunç şeylerin yaşandığıyla ilgili gerçekler Stalin sonrası dönemde ortaya çıkmaya başladı. O dönemde Osoblag'ların durumu mümkün oldukça gizli tutulmaya çalışıldı. Bu kampların yönetimi GULAG yetkisindeydi. Ancak diğer kampların aksine Osoblag'ların sanayi üretimiyle bütünleşme gibi amacı yoktu. Bundan dolayı Osoblag'ların mevcudiyeti her zaman GULAG için büyük masraflar oluşturmuştur. Sadece kampların özel birlikler tarafından korunması bile büyük masraflara mal olmuştur (Zangvil, www.memo.ru).

Osoblag'ların kurulmasıyla ilgili ilk karar alındığında beş tane kamp kuruldu. Sonradan bir tane daha kuruldu. Bu kamplar 145.000 insan için planlandı. Fakat sonradan Osoblag'lara gelen mahkûm sayısı hızla arttı. Zaten bu kamplar diğer GULAG kamplarıyla kıyaslandığında kişi başına toprak alanı yarı yarıya küçük olarak yapılmıştı. Gelen mahkûmların artmasıyla kamplar fazlasıyla kalabalıklaştı ve mahkûmların yaşam şartları çok ağırlaştı. Osoblag'larda 1950 yılında 185.000, 1951 yılında 215.000, 1952 yılında 257.000, 1953 yılında ise 234.000 mahkûm bulunuyordu (Zangvil, www.memo.ru).

Sonuç

Stalin döneminde yaşananların sistematik şekilde yapılan devlet terörü olduğu artık genel olarak kabul edilmiştir. Bu uygulamaların en önemli sahasını teşkil eden GULAG çalıştırma kamplarının faaliyetleri Sovyet döneminde oldukça gizli tutulmaya çalışılmıştır. 90'lı yıllardan sonra buzlar erimeye başlamış ve gizli dosyalar da ortaya çıkmıştır. Ancak hâlâ bütün araştırmacılar bu olayların boyutları hakkında hemfikir değildir. Soljenitsin'in yazılarında Stalin dönemindeki siyasi kurbanlar sayısını (buna idam edilenler, sürgüne uğrayanlar, cezaevlerine gönderilenler dâhil) 15 milyon olarak belirlemiştir. NKVD arşivlerindeki resmi kayıtlar çok farklıdır, 4 milyon olarak gösterilir. Bu rakam bile hiçbir şekilde küçümsenemez.

Peki, bütün bu yaşananları Kruşev'in Komünist Parti'nin XX. kongresinde dile getirdiği gibi bir tek şahsa atfetmek doğru mudur? Bir şahsın tarihi bu boyutlarda etkileme olasılığı ne kadardır? Üstelik bu konuşmayı yapan isim Stalinist hiyerarşinin en tepesinde bulunan birisidir.

GULAG'ın faaliyetleri sonucunda, XX. asrın en parlak sanayi yapıları ortaya çıktı. Hem rejim düşmanlarını etkisiz hale getirerek, hem onların bedava işgücünü rasyonel bir şekilde, kullanarak Stalin dönemindeki Sovyet sanayi devrimi gerçekleşti. Bununla ilgili Polonyalı düşünür Zigmunt Bauman'ın görüşü oldukça ilginçtir. Bauman bu durumu,

“Hitler ve Stalin rejimleri bütün modern çağların başlıca belirtisi olan, insanoğlunun mükemmelliğe doğru ilerlemesini hızlandırma ve destekleme itkisinin???, bilimsel ve endüstriyel ilerlemenin, prensipte planlama, eğitim ve toplumsal reformun gündelik yaşama uygulanmasının önündeki bütün engelleri kaldırdığı şeklindeki iyimser görüşün ve toplumsal sorunların nihai çözüme kavuşturulabileceği inancının meşru evlatları” olarak nitelendirir (Bauman 2003:45).

Nazi Almanyası ile Stalin Rusya'sı arasındaki benzer noktalar totaliter rejimlerin ortak özelliklerini saptamamıza imkân sağlıyor. İkisi de insanı değil aklı merkeze alan modern devletler idi. İkisinde de modern akıl gerçeklere boyun eğiyordu. Sorun açık bir şekilde ortaya konduktan sonra yapılması gereken tek şey, doğru teknolojik çözümün uygulanmasıydı. Bilim adamlarına yol gösteren tek şey, bilimin rolü ve görevi konusundaki kesin ve tartışmasız anlayış ve iyi bir toplum, sağlıklı bir toplum ve düzenli bir toplum vizyonuna ulaşmaktaki sorumluluk duygusuydu. Böyle bir topluma giden yolun, özünde bilimin tasarladığı rasyonel bir planın sistematik, gerekirse de acımasız bir biçimde uygulamasından geçtiği inancı mevcuttu.

Kaynakça

- BAUMAN, Zigmunt, *Modernlik ve Müphemlik*, Ayrıntı Yayınları, (İstanbul: Yayın evi 2003), s.45.
- DARRE, R.W., “Marriage Laws and the Principles of Breeding,” *Nazi İdeology before 1933*, der. Barbara Miller Lane ve Leila J. Rupp (Manchester: Manchester University Pres, 1978), s.115.
- DEUTSCHER, İsaac, *Tarihin İronileri: Stalin'den Gorbaçov'a Sovyetler Birliği*, Belge Yayınları, İstanbul, 1991.
- DUGİN, A., *Stalinizm: legendi i fakti*, Slovo, Moskva, s. 23-25.
- GARF, F., POPOV, V., *Gosudarskiy terror v Sovetskoy Rossii 1923-1953*, istoçniki i ih interpretatsii, Oteçestvenniye arhivi, 1992. (Sovyet Rusya'daki Devlet Terörü, “Vatan” Arşivleri; kaynaklar ve açıklamalar, 1992, s. 29-54.
- KİZİLOV, İ.İ., *NKVD PSFSR 1917-1930*, Moskva, 1969, s. 16-104.
- KRUÇEV, N.S., *XX. Kongrenin Gizli Raporu; Kişi Kültüne Krşı*, Pencere Yayınları, İstanbul, 1991, s. 3-54.
- NEKRASOV, V.F., *Trinadsat jelezniyh narkomov*, Moskva, Versty, 1995, s.32-55.
- PLATONOV, O.V., *Biyografiçeskiy ukazatel Stalina*, www. hrono.ru
- SABİNE, George, *Siyasal Düşünceler Tarihi, III*, çev. Özer Ozankaya, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayını, Ankara, 1969, s. 247.

- SMİRNOV, B.G., *Sistema mesto zaklyuçenya ve SSSR 1917-1930*, Moskva, 2000, s. 4-36.
- SOLJENİTSİN, Arhipelag GULAG, www.memo.ru/history/NKVD/GULAG/index.htm Svod zakonov Rossiyskiy İmperii, SPb., T1, 1991.
- SUHOV, *Evgeniy, Ledokol*, Moskva, 1999.
- ŞİKMAN, A.P., *Deyateli Oteçestvenniy İstori, Biografiçeskiy Spravoçnik*, Moskva, 1997, s.12-19.
- ŞKAPOV, D.V., SİGAÇEV, S.P., SMİRNOV, M.B., *Sistema Mest Zaklyuçenye v SSSR*, www.memo.ru/history/NKVD/GULAG/maps/ussri.htm
- ZANGVİL, Z.G., *Glavnoe Upravlenye Prinuditelnih Rabot*, www.memo.ru
- ZEMSKOV, V.N., *Sudba kulatskoy ssıylkoy, Oteçestvennaya istorya*, 1994.

Practices of Purge on Political Opposition and Labor Camps During the Period of Stalin

Research Assist. Nurbek KHAIRMUKHANMEDOV*

Abstract: This article examines practices of purge employed done political opposition and labor camps during the Stalin's period. Realities of Soviet Industrial revolution at the beginning of the XX. Century only became known after dissolution of the Soviet Union in 1990's. Labor camps named as GULAG had two main functions: punishing opposition which was against the regime and using free labor of criminals in an organized way to achieve industrial revolution. In this article historical technique was used for researching labor camps. After learning the character and aims of labor camps it leads to conclusion about totalitarian system of Stalin's era. We believe that this article will help to better understand Stalinist period and important components which made possible industrial revolution in 1930's.

Key Words: Employment camps, industrial revolution, totalitarian system

* Ahmet Yesevi International Kazkh-Turk University / ANKARA
nurbek_kaz@yahoo.com

Рабочие лагеря и осуществление ликвидации политических оппонентов в сталинский период

Нурбек Хаирмухамедов*

Резюме: В данной статье произведена оценка рабочих лагерей и осуществление ликвидации политических оппонентов в сталинский период. Запретные секреты Советской промышленной революции, произведенной в начале 20 века стали появляться только после развала Советского Союза в 1990х годах. Рабочие лагеря, известные под названием ГУЛАГ в основном выполняли две функции; наказание противников режима и обеспечение вклада в развитие индустрии с использованием бесплатной рабочей силы наказуемых в систематическом порядке. Другой особенностью лагерей ГУЛАГа, в отличие от других колоний и тюрем, является то, что большая часть наказуемых в них составляют политические заключенные. В исследовании были использованы только официальные документы или произведения писателей, писавших свои работы на основе официальных документов. Цифры, связанные с лагерями ГУЛАГ в России до сих пор является спорным вопросом. Например такие писатели как Солженицын определяют число заключенных подвергнутых смертной казни по политическим причинам, отправленных в ссылки, подвергнутых каторжным работам в лагерях и других заключенных в 15 миллионов человек. В то время как в официальных источниках это число составляет только 4 миллиона. В статье использовалась историческая техника исследования, связанная с рабочими лагерями. После определения цели и характера рабочих лагерей можно прийти к выводу о тоталитарной системе Сталинского режима. Мы надеемся на то, что эта статья поможет лучше понять и осознать Сталинский режим и элементы, повлиявшие на осуществление промышленной революции Советского Союза в 1990х годах.

Ключевые Слова: политические заключенные, рабочие лагеря, промышленная революция

* Университет Ахмета Яссави Научный Исследователь / АНКРА
nurbek_kaz@yahoo.com